

**Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича**

Гурик Мирослава Іванівна

УДК 94(477.83)''16-17''

**Соціально-економічний розвиток міст і містечок
Галицької землі в другій половині XVI ст. – першій
половині XVII ст.**

Спеціальність: 07.00.01 – Історія України

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Чернівці – 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії України Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук,
професор

Стрішенець Микола Михайлович,
Тернопільська академія
народного господарства,
завідувач кафедри філософії і
історії

Офіційні опоненти: доктор історичних наук,
професор

Михайлина Павло Васильович,
Чернівецький національний
університет імені Юрія
Федьковича, професор кафедри
історії України

доктор історичних наук,
професор

Задорожний Володимир Євгенович,
Ужгородський національний
університет, професор кафедри
історії України

Провідна установка: Львівський національний
університет імені Івана
Франка, кафедра давньої історії
України та допоміжних
історичних дисциплін (м.
Львів)

Захист відбудеться “___” _____ 2002 року о “___” годині на засіданні вченої ради Д.76.051.03 у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (58012, м.Чернівці, вул. Кафедральна, 2, корп. 14, ауд. 18).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (58012, м.Чернівці, вул. Л.Українки, 23).

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Вироблення стратегії економічного і соціального розвитку України, яка полягає у забезпеченні реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина, непорушності конституційного устрою, зміцнення демократії та моральних підвалин суспільства, сталого розвитку економіки, повинно широкомасштабно опиратись на розвинуті багатостолітні традиції нашого історичного минулого. В цьому сенсі актуальним є і позитивний досвід самоуправлінських галицьких міст, які були торгівельно-ремісничими центрами з розвинутими елементами правових відносин, що включали широку участь населення у міському самоврядуванні і контроль за його органами влади при можливості апелювати до різнопланових установ Речі Посполитої. Використання норм Магдебурзького права, пристосованих до українських реалій, що дало можливість галицькому міщанству досягти вище названих результатів, може бути фундаментом для удосконалення закону про місцеве самоврядування і здійснення розпочатої в Україні адміністративної реформи. Ці документи покликані чітко розмежувати функції державних і місцевих органів влади, налагодити їх повноцінну співпрацю, забезпечити участь громадян в управлінні державою, а також розмежувати владу і бізнес, змусити державних службовців дійсно служити суспільству, а не власним приватним інтересам.

Зв'язок роботи з науковими темами та програмами. Обраний напрямок дослідження є складовою наукової роботи історичного факультету Тернопільського державного університету імені Володимира Гнатюка у напрямі комплексної проблеми "Україна в контексті європейської історії", і зокрема напрямом роботи кафедри історії України в галузі краєзнавства.

Мета і задачі дослідження полягають в тому, щоб на основі комплексного і об'єктивного аналізу дослідити особливості соціально-економічного розвитку міст і містечок Галицької землі в другій половині XVI ст. - першій половині XVII ст.

Для досягнення поставленої мети визначені такі завдання:

- проаналізувати зміни у політичному, соціально-економічному становищі Галицької землі і міст в другій половині XVI ст.;
- дати характеристику демографічної ситуації в містах;

- охарактеризувати соціальну, професійну структури населення міст і містечок;
- подати систему адміністративно-правового врядування у галицьких міських населених пунктах;
- показати вплив рутенізації і юридикізації на зміну суті магдебурзького права;
- висвітлити елементи правових відносин в самоуправлінських містах і показати їх переваги над приватновласницькими;
- вивчити характер і структуру ремісничого виробництва та промислів і показати формування на базі останніх елементів першої розсіяної мануфактури;
- охарактеризувати роль галицьких міст і містечок у внутрішній і зовнішній торгівлі Речі Посполитої.

Об'єктом дослідження є міста і містечка Галицької землі в другій половині XVI ст. - першій половині XVII ст.

Предметом дослідження є соціально-економічний розвиток міст і містечок в досліджуваний період. Стосовно цього автор розглядає такі проблеми, як соціально-історичні умови існування галицьких міст, їх адміністративно-правове становище, особливості розвитку міських ремесел і промислів, а також роль галицьких міст у внутрішній і зовнішній торгівлі Речі Посполитої, що в сукупності дозволяє розкрити предмет дослідження.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють другу половину XVI ст. - першу половину XVII ст. Вибір верхньої межі зумовлений бурхливим процесом створення галицьких містечок шляхтою, що продиктовано її економічними інтересами. Вибір нижньої межі дослідження (1647 р.) викликаний змінами у політичному і соціально-економічному становищі міст і містечок, що зумовлені подіями визвольної боротьби 1648-1657 рр.

Територіальні рамки дослідження відповідають адміністративно-територіальному поділу, який існував в Речі Посполитій в досліджуваний період. Галицька земля на той час входила до Руського воєводства і поділялась на три повіти (староства): Галицький, Тереховлянський, Коломийський.

Методологічною основою дослідження є головні наукові принципи історичного пізнання – об'єктивність та історизм. Науково-теоретичною основою вивчення проблеми стала теорія історичного пізнання і практика наукової роботи попередніх дослідників.

Враховуючи мету і завдання, у роботі застосовані порівняльно-історичний, проблемно-хронологічний та статистичний методи наукового дослідження.

Наукова новизна полягає в тому, що в ній вперше у вітчизняній історіографії зроблена спроба комплексного дослідження політичної і економічної історії міст Галицької землі у другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. Залучення до наукового обігу багаточисельних архівних документів дозволило розкрити характер і дієвість елементів правових відносин у системі міського самоврядування, еволюцію ремісничого виробництва у зв'язку з технічним прогресом, економічну суть промислів і їх роль у зародженні мануфактурного виробництва.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що матеріали і висновки дисертації можуть використовуватись в узагальнюючих наукових роботах з історії Галичини, в навчальному процесі при підготовці загальноісторичних і спеціальних курсів, а також враховуватись державними законодавчими органами при створенні закону про місцеве самоврядування.

Апробація результатів дисертації здійснена шляхом її обговорення та рекомендації до захисту на засіданні кафедри історії України Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; її загальна концепція, окремі аспекти знайшли відображення в доповідях автора на міжнародних наукових конференціях: "Михайло Грушевський - видатний український вчений, державний діяч, громадянин" ((до 130-річчя від дня народження); Тернопіль, 27-28 вересня 1996 р.), "Українська новітня держава: історія і сучасність"((до 80-річчя Української Центральної Ради та УНР); Тернопіль, 14-15 березня 1997 р.).

Публікації результатів цього дослідження здійснені у вигляді п'яти статей у збірниках наукових праць і одних тез конференцій.

Структура дисертації. Її матеріали викладено у проблемно-хронологічній формі. Обсяг становить 164 друкованих сторінок. Структурно робота складена з вступу, п'ятох розділів, три з яких поділені на параграфи, висновків, списку використаних джерел (410 позицій), додатків (19). Повний обсяг дисертації - є 232 сторінки.

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, розкрито мету, задачі, об'єкт та предмет, визначено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, показано шляхи їх апробації.

У першому розділі "Історіографічний огляд та джерельна база" проаналізовано стан вивчення теми в історіографії, дано характеристику джерельної бази.

Питання історії феодальних міст України активно розроблялись в працях В.Б. Антоновича і М.Ф.Владимирського-Буданова¹. Характерною особливістю їх узагальнюючих праць з історії міст є юридичний ідеалізм і описовий характер. Дослідження М.Ф.Владимирського-Буданова є на сьогоднішній день єдиною монографією, що стосується проблеми міського самоврядування².

Проблематику міського самоврядування досліджував і історик Д.І.Багалій, який доповнив працю М.Ф.Владимирського-Буданова³.

Кінець XIX ст. – початок XX ст. ознаменувався новими працями і дослідженнями. Їх поява пов'язана з діяльністю Наукового Товариства ім. Т.Г.Шевченка і, зокрема М.С.Грушевського. Провідне місце в його працях зайняла історія Магдебурзького права, характеристика національного складу населення міст, адміністрації, торгівлі і культурно-освітньої діяльності міщан⁴.

Цікавий фактичний матеріал містять праці польських істориків і економістів С.Кутшеби⁵, Л.Харевичової⁶, Я.Рутковського⁷ і інш. Вони досліджували розвиток ремесла і промислів, фінансові відносини в містах, демографічні процеси, торгові зв'язки, релігійну боротьбу. Однак, їх праці є нерівноцінними за своїм змістом. Більшість з них носить описовий характер.

¹ Антонович В. Українські міста // В кн...: Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV-XVII ст. ? Львів, 1904. ? С.309-383.

² Владимирський-Буданов М. Німецьке право в Польщі і Литві // Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV-XVII ст. – Ч.1.-Львів, 1903. – 177 с. – Ч.ІІ. – Львів, 1904. – С.178-308.

³ Багалій Б. Магдебурзьке право на лівобережній Україні. В кн...: Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV-XVII ст. – Львів, 1904. – С.387-462.

⁴ Грушевський М.С. Історія України-Руси. – Т. IV. – Київ: Наукова думка. – 1993. – 544 с.

⁵ Kutrzeba S. Sprawa żydowska w Polsce. – Lwów, 1882. – 168 s.

⁶ Charewiczowa L. Ograniczenie gospodarcze nacyi szchizmatyckich i żydow w Lwowie XV i XVI wieku. Kwartalnik Historyczny. – Lwów, 1925. – Rocznik XXXIX. – 5-15 s.

⁷ Rutkowski J. Historia Gospodarcza Polski (do 1864 r.). – Warszawa, 1953. – 568 s.

Значну кількість праць з історії міст Галичини залишив вірменський історик С.Баронч⁸. Вони містять великий об'єм довідкового матеріалу, але в методологічному відношенні застаріли.

Вивченням історії міст феодальної Польщі займався ряд польських істориків. Я.Байгер⁹, Я.Чернецький та інші¹⁰. Вони створили краєзнавчі нариси окремих галицьких міст, в яких найчастіше історія міського устрою замінюється викладом родословних свідчень про магнатські сім'ї.

Дослідженню історії міст Галицької землі у географічному, статистичному, археологічному планах сприяють довідкова книга М.Балінського і Г.Липінського¹¹ та Географічний словник¹². Роботи Н.Гасіоровської¹³, В.Осуховського¹⁴, П.Донковського¹⁵ і інш., у тій чи іншій мірі розкривають питання облаштування солеварних промислів в Галицькій землі.

Новий виток у дослідженні історії феодального міста зробила радянська історична наука. В 30-х з'являються праці А.Єршова¹⁶ і П.Клименка¹⁷, присвячені розвитку окремих галузей міського ремесла і мануфактури на Україні в XVII ст. – XVIII ст.

У 1953-1954 рр. були опубліковані праці І.П.Крип'якевича¹⁸, які містять цінний фактичний матеріал про історію міст і міщанства у період перед визвольною боротьбою 1648-1657 рр. [13]. Але, в цілому праці 50-х позначені великою тенденційністю, а саме: постійним прагненням зобразити історичну необхідність возз'єднання України з Росією.

У середині 50-х істориком В.Д.Отамановським¹⁹ була підготовлена дисертація з питань розвитку феодального міста. Найбільша увага в роботі приділена

⁸ Barącz S. Pamiątki miasta Stanisławowa. – Lwów, 1858. – 192 s.

⁹ Bayger J. Powiat trembowelskie. Skic geograficzno-historyczno-etnograficzny. – Lwów, 1899. – 319 s.

¹⁰ Czerniecki I. Brzeżany, Pamiątki i wspomnienia. – Lwów, 1905. – 111 s.

¹¹ Baliński M., Lipiński T. Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym. – Cz.I. – Warszawa, 1844. – 546 s.; cz.2. – W.1845. – 547 s.

¹² Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa, 1880-1900. – T.I.-XV.

¹³ Gasiorowska N. Górnicтво і hutnictwo w Polsce. – Lwów, 1937. – 160 s.

¹⁴ Osuchowski W. Gospodarka solna na Rusi Halickiej od XVI – do XVIII w. – Lwów, 1930. – 76 s.

¹⁵ Dąbkowski P. Stosunki gospodarcze w ziemi halickiej w XV w. – Lwów, 1927. – 60 s.

¹⁶ Єршов А. До історії цехів на Лівобережжі XVII- XVIII ст. / Записки Ніжинського інституту народної освіти. – Кн.VI. – Ніжин, 1926. – С.123-126.

¹⁷ Клименко П. Цехи на Україні. Суспільно-правові елементи цехової організації // Збірник історико-філологічного відділу ВУАН. - №81. – Київ, 1929. – 199 с.

¹⁸ Крип'якевич І.П. Богдан Хмельницький. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1954. – 533 с.

¹⁹ Отамановський В. Развитие городского строя на Украине в XV-XVIII вв. и магдебургское право // Вопросы истории. – 1958. - №9. – С.59-77.

Магдебурзькому праву, яке дослідник вважає чужим для українського міського самоуправління.

Вагомим внеском у дослідження нашої проблеми були монографії П.В.Михайлини²⁰. Опираючись на багатий фактичний матеріал автор робить детальний аргументований аналіз всіх сфер життя українського міста в умовах поневолення України Польщею.

Новим досягненням радянської історіографії 70-х років було видавництво комплексної "Історії Української РСР"²¹, а також робіт з історії народного господарства. Важливою науковою доробкою є багатотомне видання "Історія міст і сіл Української РСР"²².

Значним вкладом у вивчення історії розвитку західноукраїнських земель в період пізнього феодалізму є монографія "Торжество історичної справедливості", збірник "З історії західноукраїнських земель"²³, колективні роботи з історії Львова²⁴.

Окреме місце в історіографії займає монографія О.С.Компан, яка розкриває загальні тенденції економічного і політичного розвитку міст різних регіонів України в другій половині XVII ст.²⁵.

Глибокий аналіз походження і розвитку західноукраїнських міст у XVI ст. – XVII ст. зроблений у роботах Я.П.Кіся²⁶ і Я.Д.Ісаєвича²⁷. Але автори дещо недооцінили впливу позацехового ремесла на процес розкладу цехового виробництва і появу елементів ринкових відносин.

²⁰ Михайлина П.В. Визвольна боротьба трудового населення міст України (1569-1654). – К.: Наукова думка, 1975. – 259 с.

Михайлина П.В. До питання про перебування військових загонів Речі Посполитої у містах України (кінець XVII ст.) // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. Збірник наукових статей. – Чернівці, 1998. – Т.1. – С.91-102.

Михайлина П.В. Міста України в період феодалізму // До питання про становлення міст в умовах іноземного поневолення в кінці XVI – першій половині XVII ст. – Чернівці. Вид-во ЧДУ, 1971. – 112 с.

²¹ Історія Української РСР у восьми томах десяти книгах. – Київ: Наукова думка, - Т.2, 1979. – 615 с.

²² Історія міст і сіл Тернопільської області. – Київ: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1971. – 640 с.

Історія міст і сіл Української РСР: у 26 томах. Івано-Франківська обл. – Київ: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1971. – 640 с.

²³ З історії західноукраїнських земель: В 5-ти томах. – К.: Вид-во АН УРСР. – 1957-1960.

²⁴ Історія Львова: Короткий нарис. – Львів: Кн. – журн. вид-во, 1956. – 229 с.

²⁵ Компан О.С. Міста України в другій половині XVII ст. – Київ: Вид-во АН Української РСР, 1963.– 388с.

²⁶ Кісь Я.П. Аграрні відносини в містах Руського і Белзького воєводств у XIV-XVII ст. // Питання соціально-економічної історії. – Львів: Вища школа. Вид-во Львівського університету, 1978. – Вип. 14. – С.90-95.

²⁷ Ісаєвич Я.Д. З історії Дрогобича XVI-XVII ст. // Наукові записки Інституту Суспільних Наук АН УРСР. – Київ, 1961. – С.25-35.

Увагу вчених привертала демографічні процеси, проблеми економічного розвитку міст, питання зв'язку міського ремесла з сільським господарством (Я.П.Кісь, В.Ф.Інкін, Я.Д.Ісаєвич, Ю.М.Гроссман)²⁸.

Заслужують на увагу також дослідження економічного розвитку міст і містечок Галицької землі в другій половині XVII ст. – першій половині XVIII ст. історика Панькова Б.М.²⁹. Особливо наближеними до теми нашого дослідження є вивчення розвитку міського ремесла і промислів їх галузева структура і вплив на неї подальшого суспільного поділу праці.

Вагомим внеском у вивчення міських промислів були праці професора М.М.Стрішенця, які написані матеріалами всіх міст України і торкаються безпосередньо галицьких міст³⁰. Базуючись на своїх дослідженнях історик робить аргументований висновок, що на промислах України XVI ст. – першої половини XVII ст. проходив процес зародження мануфактурного виробництва і капіталістичних виробничих відносин.

Б.В. Грабовецький і П.С. Сіреджук у своїх статтях про солеварні промисли Прикарпаття встановили, що у XVI ст. – XVII ст. великий промисел витісняє дрібні солеварні господарства і відповідно на великих солеварних промислах спостерігається мануфактурний розподіл праці³¹.

Зібрані істориками (І.П.Крип'якевич, Я.П.Кісь, М.П.Ковальський, Ю.М.Гроссман, Р.В.Шиян, М.К.Кривонос) матеріали присвячені розвитку торгівлі в Україні в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. свідчить і про значну роль галицьких міст в загальноукраїнському товарообігу³².

²⁸ Інкін В.Ф. Ремесленне виробництво в королівських містах Галицького Подгор'я в XV- XVIII вв. // Города феодальной России. – М.: Мысль. – 1966. – С.168-177.

Гроссман Ю.Н. О роли цехов во Львове XVI- XVIII вв. / В кн.: Города феодальной России. – М.: 1966. – С.153-159.

²⁹ Паньків Б.М. Міста і містечка Галицької землі // Жовтень. – 1982. - №9. – С.95-104.

³⁰ Стрішенець М.М. Нариси з історії промислів України XVI- перша половина XVII ст. – Тернопіль, 1995. – 210 с.

³¹ Грабовецький Б.В., Сіреджук П.С. Солеварні промисли Прикарпаття // Народна творчість та етнографія. – 1985. - №4. – С.44-47.

³² Крип'якевич І.П. Зв'язки Західної України з Росією до середини XVI ст. Нариси. – Київ, 1939. – 72 с.

Кісь Я. П. З історії торговельних зв'язків України в XVI – першій половині XVII ст. // Історичні дослідження. Вітчизняна історія. – К.: 1982. – Вип. 8. – С.82-87.

Ковальський М.П. До питання про економічні зв'язки західноукраїнських земель з Російською державою в другій половині XVI – першій половині XVII ст. // Доповіді та повідомлення. – Львів, 1958. – Вип. 8. – С.104-109.

Гроссман Ю.М. Оренда маєтків та її вплив на становлення західноукраїнських земель в першій половині XVII ст. // Питання історії СРСР. – Львів, 1958. – С.107-119.

Багатьма питаннями, пов'язаними з темою дисертації, займався польський історик М.Горн³³. Він вважав, що галицькі міста виконували роль торговельно-економічних центрів для навколишніх земель, не дивлячись на свій оборонний характер, який уповільнював їх економічний розвиток.

Вивченню нашої проблеми сприяє праця Є.Горнової, що стосується історії міст і містечок Галицької землі кінця XVI ст. – першої половини XVII ст. На жаль, у даній роботі недостатньо розкриті питання політико-правового статусу міст, їх адміністративний устрій³⁴. Потребує нових концептуальних підходів і сама методологія історичного пізнання Є.Горнової, яка б відповідала вимогам сучасної історичної науки.

Разом із здобуттям незалежності нашою державою протягом 90-их років почала розвиватись нова українська історіографія, яка позбулась характерних для радянської історіографії рис: заідеалізованості, визначеної наперед шаблонності та інколи недостовірності.

У 1998 р. в м. Івано-Франківську відбулась Міжнародна ювілейна наукова конференція, присвячена 1100 річчю заснування міста Галича. Із значного обсягу опублікованих матеріалів конференції, хотілося б відмітити статтю П.С.Сіреджука, який проаналізував першоджерело – люстрацію Галицького староства 1629 р., яке ще досі не вводилось в науковий обсяг³⁵.

Великий внесок у дослідження прикарпатської урбаністики зробив академік В.В.Грабовецький, з-під пера якого вийшло більше 1000 наукових і науково-популярних праць³⁶. Особливу цінність для нашого дослідження становлять монографії про Калуш, Коломию, Галич, Івано-Франківськ.

Корисним є звернення до наукової роботи Я.Б.Книша, яка дає можливість порівняти політичне і економічне становище Белзького воєводства і міст Галицької

³³ Horn M. Walka klasowa i konflikty społeczne w miastach Rusi Czerwonej w latach 1600-1648 na tle stosunków gospodarczych. – Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1982. – 243 s.

Horn M. Miejski ruch osadniczy na Rusi Czerwonej w latach 1501-1648 // Zeszyty, naukowe szkoły pedagogicznej im powstańców śląskich w Opolu. – Opole, Historia. Seria A. 1975, - T.XIII. – S.29-49-

³⁴ Hornowa E. Stosunki ekonomiczno-społeczne w miastach ziemi Halickiej w latach 1590-1648. – Opole, 1963. – 293 s.

³⁵ Галич і Галицька земля в українському державотворенні (до 1100-річчя Галича і 800-річчя Галицько-Волинського князівства): Збірник матеріалів (Прикарпатський університет ім. В. Стефаника). – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 186 с.

³⁶ Грабовецький В.В. Історія Івано-Франківська (Станіслава) з найдавніших часів до початку XX ст. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 1999. – 302 с.

Грабовецький В.В. Нариси історії Прикарпаття – Т.3. – Івано-Франківськ, 1993. – 168 с.

землі Руського воєводства, виявити загальні тенденції їх розвитку в складі Речі Посполитої³⁷.

У історіографії В.Білуха "Фільварки пізньосередньовічної Польщі" комплексно досліджуються причини виникнення функціонування та початку кризи фільварково-панщинної системи у шляхетських, церковних і королівських володіннях пізньосередньовічної Польщі, що дозволяє проаналізувати хід подібних процесів і на території Галицької землі, як складової Речі Посполитої³⁸.

Цікавою доробкою польської історіографії 90-их років є монографія Є.Мотилевича, що стосується історії міст Перемишльської і Сяноцької земель у другій половині XVII ст. – першій половині XVIII ст.³⁹.

Незважаючи на проведені дослідження, тема, піднята у дисертації, залишається недостатньо вивченою. Зокрема, глибшого підходу вимагає вивчення політико-правового статусу міст Галицької землі в другій половині XVI ст. - першій половині XVII ст.

Джерельна база дисертації складається з опублікованих та рукописних матеріалів. Основна частина рукописних джерел зберігається у фондах ЦДІА України у м. Львові – в актових книгах Галицького (Ф.5) та Тереховлянського (Ф.17) гродських судів. Використано також акти Белзького, Сяноцького, Бузького, Львівського гродських судів (Ф.1,3,9,15), Галицького земського суду (Ф.6), книги магістратських актів міст Бучача, Калуша, Коломиї, Рогатина, Тереховлі, Тернополя, Снятина, Станіслава, які зберігаються у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН України (ЛНБ АН України, ВР, Ф.Баворовського, спр. 49, 395,607/III,611/II; Ф.Оссолінських, спр. 2834/III,2836/III; Ф.Чоловського, спр. 244/I, 288/II, 457/III, 2118/III-2126/III, 2168/III; Ф. Сапіги, спр. 68/IIa; Ф. Яблуновських, спр. 19, 118). Важливим джерелом для вивчення економічних зв'язків міст Галицької землі є група документів Львівської ради з 52 фонду (опис 2) ЦДІА України у м. Львові. Про постійні зв'язки міст Галицької землі з Придніпров'ям і чумацьку торгівлю сіллю свідчать матеріали Центрального державного історичного архіву в м. Києві (Ф.15, 49, 59, 118).

³⁷ Книш Я.Б. Суспільно-політичний, економічний і культурний розвиток Белзького воєводства у першій половині XVII ст. / Автореферат дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук. – Львів: НАН України, Інститут українознавства, 1996. – 24 с.

³⁸ Балух В. Фільварки пізньосередньовічної Польщі. – Чернівці: Золоті літаври, 1999. – 378 с.

У дисертації використаний ряд опублікованих у різний час джерел. Серед публікацій; підготовлених польськими археографами виділяються 24-томне видання "Актів гродських і земських"⁴⁰, "Volumina legum"⁴¹ – збірники постанов сеймів і сеймиків, королівські і магнатські привілеї, універсали, які відбивають політику пануючої верстви Речі Посполитої. Збірник матеріалів "Жерела до історії України-Руси" відображає картину соціально-економічних і політичних умов розвитку міст регіону в складі Речі Посполитої⁴².

Для загальної характеристики міст, польського режиму на Україні використані матеріали збірників "Архив Юго-Западной России"⁴³ и "Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России"⁴⁴.

Використані матеріали можна поділити на такі групи:

- законодавчі акти (привілеї та укази польських королів, постанови сеймів і сеймиків Речі Посполитої);
- актові матеріали (постанови органів міського самоврядування, судові вирoki, скарги, договори купівлі-продажу, привілеї власників міст, оренди, застави і ін.);
- діловодчі документи (книги протоколів органів міського самоврядування);
- маєтково-фіскальні матеріали: люстрації, податкові реєстри, інвентарні описи.

У архівах зберігається значна кількість документів з історії міст Галицької землі другої половини XVI ст. – першої половини XVII ст., що дає змогу, при їх детальному відборі, аналізі і зіставленні розв'язати основні завдання дисертації.

У другому розділі "Соціально-історичні умови розвитку міст Галицької землі в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст." розглянуто соціально-економічне становище Галицької землі в складі Речі Посполитої, демографічну ситуацію в містах, соціальну, національно-етнічну і конфесійну структури міського населення.

З'ясовано, що політико-правовий статус Галицької землі як польської провінції був визначений ще у XV ст., а Люблінська унія 1569 р. лише закріпила національно-релігійний і соціально-економічний гніт щодо місцевого населення. Соціально-

³⁹ Motylewicz I. Miasta ziemi Przemzskiej i Sanockiej w drugiej polowie XVII i XVIII wieku. – Przemyśl – Rzeszow, 1993. – 317 s.

⁴⁰ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej. Z archiwum t.zw.bernardynskiego we Lwowie. – Lwów, 1870-1935. – Т. XIX; XX; XXII; XXIV.

⁴¹ Volumina legum. – Petersburg, 1856. – Т. I-IV.

⁴² Жерела до історії України-Руси. – Львів, 1895. – Т. I. – 312 с.; Т. 2. – 1897. – 309 с.; Т. 4. – 1898. – 411 с.; Т. 5. – 1901. – 354 с.

⁴³ Архив Юго-Западной России. – К., 1869. – Т. I. – ч. V; VII. – с. 700; Т. II. ч. V. – 636 с.

⁴⁴ Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России 1365-1598 гг. – СПб., 1863. – 301 с.

економічне становище Галицької землі у досліджуваний період характеризується в цілому розвитком сільського господарства, промислів ремесла, внутрішньої і зовнішньої торгівлі. Подальше утворення фільваркового господарства супроводжується орендуванням всіх його галузей, що веде до зростання податків і повинностей для міського населення, на користь феодалів і Польської держави, а саме: грошова рента, поволовщина, бджолина і овеча десятина, в окремих містах, а також "зернова міра", стація і 2 денна панщина у приватновласницьких містах. Соціально-економічні утиски галицького населення в поєднанні з посиленням національно-релігійного гніту, наступ на права православних, насильне навернення до римокатолицької церкви викликають масову боротьбу народних мас. Вагомими формами боротьби були: подання скарг в суди, відмова працювати, втечі, збройна боротьба, опришківський рух, а також ідеологічне протистояння православних братств, що в цілому стало сприятливим фундаментом для майбутньої національно-визвольної боротьби 1648-1657 рр.

Процес виникнення галицьких міст у другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. зумовлюється в основному оборонними і господарськими чинниками, про що свідчить переважаюча кількість міст, що розташувались навколо замків, побудованих шляхтою як з метою оборони місцевого населення від нападів кримських, буджацьких ногайських татар, так і в цілях власного економічного процвітання в умовах зростання ролі товарно-грошових відносин. Ці причини зумовили зростання чисельності міст і містечок Галицької землі за період 1551-1647 рр. на 31%, що втричі перевищило приріст міст у цілій Речі Посполитій за даний період. Згідно підрахунків, загальна чисельність галицьких міст на 1647 р. – 79, з них найбільше у Галицькому повіті – 36, що становило 45,5 % від загальної кількості міст. Густота міських поселень була значною – 5,1 на 1000 км² або 41,7 % від загальної кількості міст Речі Посполитої, але частина міст мала землеробський характер, на відміну від торгово-промислових центрів інших воєводств. Міське населення Галицької землі складало приблизно 98 375 осіб, а на одне галицьке місто припадало близько 1250 осіб, що є дещо меншим показником порівняно з іншими воєводствами Речі Посполитої. Згідно з правовим статусом найбільше галицьких міст були приватновласницькими (57), що становило 72 % всієї кількості міст. Найбільша частка королівщин було зосереджена у Галицькому повіті – 9, у Коломийському – 6, а у Тереховлянському повіті – лише 4 королівських міста. Політичну картину Речі Посполитої другої половини XVI ст. – першої половини XVII

ст. відображає скорочення королівщин, тобто послаблення королівської влади на фоні зростання впливу магнатських родів, про що свідчить збільшення приватновласницьких міст. Так, зросла кількість магнатів, що були власниками 4 міст і більше з 10 до 17 за період 1551-1647 рр., зросла і кількість шляхтичів, що володіли 1 містом з 9 до 13.

Аналіз соціальної і професійної структури міського населення Галицької землі ще раз доводить той факт, що галицькі міста мали переважно аграрний і оборонний характер, про що свідчить відсутність у багатьох з них чіткого розмежування між окремими соціальними групами населення. Професійний склад населення підтверджує це: 50 % жителів невеликих містечок було зайнято у сільському господарстві, і тільки в більших містах – Галичі, Тарнополі, Тереховлі, Рогатині – 57 % склали ремісники і, 10 % - купці. Щодо національно-етнічної структури, то зрозуміло, більшість міського населення – українці. Але великий відсоток склали поляки, євреї, вірмени, менший – греки, караїми, молдавани. Полонізація і окатоличення українського міщанства встигли захопити лише великі міста і містку верхівку, не зачепивши поспільства. У великих галицьких містах керівні позиції у міських урядах посідали представники патриціату, але в рівній мірі це були українці і поляки, яких було зрівняно у права після утворення Речі Посполитої у 1569 р. Але подібний факт не знаходить відображення у інших землях Руського воєводства, в тому числі у Львові, де українці були усунені з усіх керівних посад на користь католиків. Різноманітність національного складу найбільших міст і економічна орієнтація, перевага іноземців, які займалися ремеслом і торгівлею, гальмували економічне зростання українських бюргерів цих міст. Іноземне купецтво, що значною мірою впливало на соціально-економічний розвиток міст краю, готувало ґрунт для капіталістичного виробництва. Негативним було те, що нагромаджений ними капітал не був джерелом промислового зростання галицьких міст, а лише польського уряду і власників цих міст, про що свідчать надані їм численні привілеї. Навіть великі міста, строкаті за своїм національним складом і розділені на різні національні юрисдикції, не могли результативно захистити власні права від наступу феодалів чи польського уряду. Цій боротьбі заважали як національно-релігійні, так і соціальні суперечності між різними міськими общинами. Крім того, польський уряд сприяв поглибленню такого ворогування, видаючи відповідні закони і різні за своєю суттю привілеї.

У третьому розділі "Адміністративно-правове становище галицьких міст і містечок в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст." досліджуються правове становище і адміністративний устрій міст.

Автором доведено, що більшість міст і містечок Галицької землі в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. мали приватний статус (72,2 %), що зумовлювалось децентралізацією королівської влади в Речі Посполитій і зміцненням позицій магнатів і шляхти. Вагоме місце за правовим статусом займали самоуправлінські міста на основі Магдебурзького права. Німецьке право гарантувало відносну незалежність міст від королівської адміністрації, надаючи можливість здійснювати їх самоуправління на основі широкої участі міського населення. Встановлено, що Магдебурзьке право у галицьких містах зазнало значного впливу рутенізації і юридикізації. Включивши елементи Руського звичаєвого права, Німецьке право набуло національних рис, що дозволило йому інтегруватись з місцевими самоврядними традиціями. Юридикізація, як особливість міст на Магдебурзькому праві, несла негативну суть, оскільки вела до розпорошеності міщанства як єдиної суспільної верстви, посилення шляхти і магнатства, ослаблення Польщі в цілому.

Згідно з особливим правовим статусом найбільше впорядкованим був адміністративний устрій королівських міст на Магдебурзькому праві, який отримав назву магістратський. Наявність у магістратських містах демократичних принципів Магдебурзького права – виборність усіх посад, можливість апелювати до вищих судових установ, що поєднувалось з елементами Руського права у спробі контролю над магістратом, доводить дієвість елементів правових відносин між соціальними групами міського населення і політичною системою Польської держави. Відсутність феодалної залежності у містах з самоуправлінням давало їм можливість прискорити розвиток ремесла, промислів, а також укріпити свої позиції бюргерству. Незважаючи на відкриття можливостей для піднесення міст, були умови, які сковували їх розвиток, наприклад, свавілля зі зловживання королівської і міської адміністрації, що негативно позначилось на становищі міст і міського населення Галицької землі.

Автор вважає, що побудова засад правової держави на сьогоднішньому етапі в Україні повинна базуватися на багатому національному досвіді галицьких самоуправлінських міст, що передбачає запровадження у місцеве самоврядування демократичних норм Магдебурзького права, а саме: виборність урядових осіб і їх періодична звітність перед всім міським населенням. Покращенню роботи магістратів

(міських рад) може сприяти діяльність контролюючого органу (квадрагінтавірату з числа представників міського населення, який водночас буде зв'язувальною ланкою між городянами і міською владою через засоби масової інформації.

У четвертому розділі "Ремесла і промисли міст Галицької землі" розкриваються нові явища в характері і структурі ремісничого виробництва, особливості цехової організації ремесла і розвитку міських промислів.

Автором досліджено, що міста Галицької землі мали оборонний і аграрний характер, про що свідчить розвиток таких ремесел, як: будівельно-керамічне, харчове, металообробне, шкіряно-хутряне, деревообробне. Найбільш розповсюдженими були: будівельно-керамічне (у 38 містах), харчове (у 29 містах), металообробне (у 22 містах). Найчисленнішу групу ремісників становили мулярі і теслі, які працювали у 36 містах, на другому місці – кушніри – 19 міст, на третьому – ковалі і шевці – 18 міст. Цей факт ще раз підтверджує специфічну категорію міст. Міста Галицької землі характеризувалися слабкою диференціацією ремесла. У досліджуваний період нараховувалось 44 ремісничі спеціальності. Найбільш спеціалізованими були такі ремесла: будівельно-керамічне і харчове (7 спеціальностей), металообробне, шкіряно-хутряне, обслуговуюче (по 6 спеціальностей). Із загальної кількості міст виділяється декілька розвинутих ремісничих центрів: Галич – 31 реміснича спеціальність, Рогатин – 27, Тереховля – 25, Буданів – 21. Відсоток ремісничого населення галицьких міст у другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. становив приблизно 28 %, а кількість осіб, пов'язаних з ремісничим виробництвом, разом з членами родин, складало від 3650 до 3830 осіб.

З'ясовано, що цехова організація галицьких міст сформувалась у другій половині XVI ст., що є значно пізніше, ніж в інших регіонах Речі Посполитої і західноєвропейських містах. Цей факт ще раз підтверджує неповне відокремлення ремесла від землеробства у містах, що й викликало невелику кількість галицьких цехів і їх пізнє виникнення. Цехи існування у більших містах і містечках: Галичі, Тереховлі, Коломиї, Рогатині, Тарнополі, Підгайцях, Снятині. Це свідчить про велику кількість ремісників і наявність спільних інтересів між ними і купцями у даних містах, а також про більший, ніж у малих містечках, обмін між містом і селом. Цехові статuti Галицьких міст на відміну від міст Львівської і Перемишльської земель не містили ніяких обмежень для майстрів української національності, а також не забороняли збільшувати кількість ремісників у цехах. Даний стан речей визначав мобільніший

характер відносин між представниками різних національностей у містах Галицької землі, порівняно з іншими регіонами Руського воєводства. Цехи суворо регламентували всі сторони виробництва, забороняли будь-яку підприємницьку і творчу ініціативу, тому на нашу думку, цехова організація вже в першій половині XVII ст. стояла на перешкоді до нових форм праці – капіталістичних відносин. Позацехові ремісники, так звані партачі, мали більші можливості впроваджувати нові технічні досягнення, цим самим нарощували виробництво, що заборонялось у цехах. Партачі працювали в юридиках на замовлення шляхти і духовенства, або ж купців, які роздавали їм сировину, тому були зацікавлені у виготовленні більшої кількості продукції, за яку вони отримували відповідну плату. Отже, ми вважаємо, що окремі партачі були найманими робітниками, тобто елементами перших розсіяних капіталістичних мануфактур.

Найбільш розвинутими промислами на базі міст Галицької землі були солеварні, які знаходились в руках держави, а також в приватних: купці, шляхта, міщани, селяни. Переважання державної частки у солеварнях зумовлювало використання найманої праці, а це в свою чергу – зростання обсягів виробництва і збуту продукції. Застосування на галицьких солеварнях найманої праці поряд з кріпацькою свідчить про те, що саме солеварне виробництво було початковою формою мануфактури у Галицькій землі на терені міст.

У п'ятому розділі "Роль галицьких міст у внутрішній і зовнішній торгівлі Речі Посполитої" розглядається розвиток внутрішньої, транзитної і експортно-імпоротної торгівлі у галицьких містах.

Досліджено, що розвиток сільського господарства, ремесел, промислів у містах Галицької землі у другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. зумовив поживлення внутрішньої і зовнішньої торгівлі, що сприяло утворенню тривалих економічних зв'язків між окремими містами, землями, воєводствами. Але децентралізація Речі Посполитої на зламі XVI ст. – XVII ст., яка викликала посилення свавілля шляхти, негативно відбилась і на статусі торгівлі, яка опиняється під узурпованим контролем магнатів і шляхти, що ставить купців і ремісників в залежність від їх волі, а не від королівської влади. Відсутність виходу до моря, як важливого фактору розвитку торгівлі, і межування Галицької землі з південними степами, що несли постійну зовнішню небезпеку, не сприяло розвитку як внутрішньої, так і зовнішньої торгівлі. Перевага у внутрішньому товарообігові продукції сільського

господарства свідчить про значну питому вагу аграрного сектора в економіці Галицької землі в цілому і міст, зокрема. Значні обсяги торгівлі сільськогосподарською продукцією як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку показують значення солеварного виробництва у галицьких містах і засвідчують його перевагу над ремеслом у плані застосування нових механізмів і елементів вільнонайманої праці. Розвиток внутрішньої і зовнішньої торгівлі призвів до формування нової соціальної верстви – купецтва, первісний капітал якого був у першій половині XVII ст. єдиною початковою формою капіталу, і цим самим створював необхідний рівень торгівлі в умовах переходу від натурального до товарно-грошового виробництва. Зростання кількості ярмарків у галицьких містах від 3 (у XV ст.) до 17 (у 1647 р.) безперечно свідчить про бурхливий розвиток міської торгівлі, збільшення кількості і ролі міст, а також чисельності міського населення в досліджуваній період. Розташування Галицької землі на східному кордоні Речі Посполитої зумовило зосередження в окремих галицьких містах (Галичі, Коломиї, Тисмениці, Підгайцях, Снятині) головних митних комор і підкоморків, які сприяли акумуляції коштів для побудови нових міст, зміцненню обороноздатності старих, купівлі військового спорядження, а також наповненню державної скарбниці, що сприяло зростанню ролі Галицької землі, її міст в Польській державі.

Геополітичний фактор мав визначальний вплив на місце і вагу Галицької землі і її міст у зовнішній і транзитній торгівлі Речі Посполитої. З одного боку – це розташування у землі сухопутних торгових шляхів державного значення, що зв'язували Польщу з державами Балканського півострова (Угорщиною, Туреччиною, Молдовою) і Московією, що було великим позитивом для економіки Галицької землі і Речі Посполитої. А з іншого – постійна військова небезпека, зумовлена татарськими нападами, що впливало руйнуюче на торгівлю і господарство. З'ясовано, що головними предметами імпорту були молдавські і грецькі вина, східні предмети розкоші, риба, що розраховано на магнатів, шляхту, багатих міщан, а також продукція добувної і металообробної галузей (залізо, мідь, золото, срібло, сталь), необхідна в господарських цілях. Предметами експорту, крім загально-польських товарів, були й власне галицькі – сукно, полотно, залізо – до Молдови і сіль у східні воєводства і Московію. Політика польського уряду була економічно не вигідною Галицькій землі і містам, оскільки заохочувала іноземних купців до вводу їхніх товарів, що призвело до розорення місцевих купців та ремісників і забезпечувало привілейований статус шляхті та магнатам.

У висновках узагальнено результати дослідження, сформульовано основні його положення, що виносяться на захист.

1. Політико-правовий статус Галицької землі як польської провінції був визначений ще у XV ст., а Люблінська унія 1569 р. лише закріпила посилення національно-релігійного і соціально-економічного гніту щодо місцевого населення.
2. Подальше утворення фільваркового господарства і становлення орендної системи у другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. зумовлює значне зростання податків і повинностей для міського населення, що диктується товаризацією магнатсько-шляхетського господарства.
3. Міста Галицької землі відповідали аграрному і оборонному характеру, який проявився у шляхах їх виникнення, структурі забудови, великому приросту їх чисельності в досліджуваній період. Специфічною категорією міст пояснюється також професійний і соціальний склад їх населення, характер розповсюдженості ремісничих спеціальностей і час їх цехової корпоратизації, а також кон'юнктура внутрішнього ринку.
4. Стратегію національного складу галицьких міст, при перевазі українців, не призвела до повного усунення останніх з керівних посад у міських урядах і ремісничих цехах на користь католиків, що було наявним в інших землях Руського воєводства.
5. Більшість міст і містечок Галицької землі мали приватний статус (72,2 %), що пояснювалось децентралізацією королівської влади в Речі Посполитій і зміцненням позицій магнатів і шляхти.
6. Магдебурзьке право, яким керувалась частина міст, зазнало впливу рутенізації і юридикізації. Завдяки першій Німецьке право набуло національних рис, включивши елементи Руського звичасового права, і цим інтегруючись з місцевими самоврядними традиціями. Юридикізація вела до розпорошеності міщанства як єдиної суспільної верстви, посилення магнатсько-шляхетського свавілля і ослаблення Польщі.
7. Наявність у магістратських містах демократичних принципів Магдебурзького права – виборність усіх посад, можливість апелювати до вищих судових установ, що поєднувалась із спробою контролю магістрату, доводить дієвість елементів правових відносин між соціальними групами міського населення і політичною системою Польської держави.

8. Внаслідок технічного прогресу в цеховому ремеслі галицьких міст відбулась диференціація, що призвела до зростання числа ремісничих спеціальностей, а це, в свою чергу, до збільшення кількості виробленої продукції.
9. Солеварне виробництво, що складало велику питому вагу в економіці міст і базувалось на змішаній кріпацькій та найманій праці, стало основою для зародження мануфактурного виробництва та ринкових відносин.
10. Вдале геополітичне розташування галицьких міст зумовило великі обсяги товарообігу, як у внутрішній, так і у зовнішній і транзитній торгівлі Речі Посполитої про що свідчить постійно зростаюча кількість міських ярмарків, номенклатура імпортних і експортних товарів, а також акумуляція грошової маси у митних коморах і прикоморках, що розташувались на прикордонні.
11. Успішне розв'язання складних завдань соціального та науково-технічного прогресу, досягнення промислового розквіту міст і матеріального добробуту їх жителів можливе завдяки спільним зусиллям державних і місцевих владних структур при забезпеченні широкої участі міського населення в органах місцевого самоврядування. Розвиток сучасної міської інфраструктури є необхідною умовою майбутнього процвітання України і її інтеграції в Європу.

Основні положення дисертації викладено в публікаціях:

1. Гурик М.І. Політико-правовий статус і соціально-економічне становище міст Галицької землі від Люблінщини до Хмельниччини (історіографія проблем) // Грані (Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах). - №1 (21). – Дніпропетровськ, 2002. - С. 49-59.
2. Притискач М.І. М. Грушевський про вплив магдебурзького права на розвиток українських міст XVI-XVII ст. // Наукові записки ТДПУ. Серія: історія. - Випуск V. – Тернопіль, 1997. – С.217-220.
3. Притискач М.І. Питання міського самоврядування в діяльності УНР та історичний досвід міської управи в Україні // Наукові записки ТДПУ. Серія: історія. – Випуск VI. – Тернопіль, 1997. – С.111-115.
4. Притискач М.І., Притискач Л.І. Правовий статус українських міст в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. // Наукові записки ТДПУ. – Серія: історія. – Випуск VII. – Тернопіль, 1998. – С.292-296.

5. Притискач М.І. Правове становище міст Галицької землі в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. // Наукові записки ТДПУ. Серія: історія. – Випуск X. – Тернопіль, 2000. – С.41-45.
6. Притискач М.І. Нові явища в характері ремісничого виробництва міст Галицької землі в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. // Наукові записки ТДПУ. – Серія: історія. – Випуск XII. – Тернопіль, 2001. – С. 43-50.

АНОТАЦІЯ.

Гурик М.І. Соціально-економічний розвиток міст і містечок Галицької землі в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України – Тернопільський державний університет ім. В.Гнатюка, Тернопіль, 2001 р.

Дисертацію присвячено питанням соціально-економічного розвитку міст і містечок Галицької землі в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст.

Доведено, що утворення Речі Посполитої привело до посилення національно-релігійних і соціально-економічних утисків міського населення Галицької землі. В дисертації показано переважаючий вплив аграрно-оборонного чинника на всі сфери міського життя. Встановлено, що більшість Галицьких міст були приватновласницькими (72,2 %) за правовим статусом. Підкреслюється вирішальний вплив Магдебурзького права на впорядкування структури міського самоврядування магістратських міст. Розкрито суть рутенізації і юридикізації і їх роль у трансформації класичного зразка Німецького муніципального права. Доведено дієвість елементів правових відносин у системі міського самоуправління королівських міст. Показано еволюцію ремісничого виробництва у зв'язку з технічним прогресом, ведучу роль промислів у зародженні ринкових відносин. Пропонується створення громадської комісії (квадрагінтавірат) для забезпечення активної участі городян у міському управлінні.

Ключові слова: правовий статус, адміністративний устрій, аграрно-оборонний чинник, Магдебурзьке право, рутенізація, юридикізація, правові відносини, ремісниче виробництво, промисли, ринкові відносини.

АННОТАЦІЯ.

Гурык М.И. Социально-экономическое развитие городов и местечек Галицкой земли во второй половине XVI в. – первой половине XVII в. Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины – Тернопольский государственный университет им. В. Гнатюка, Тернополь, 2001 г.

Диссертация посвящена вопросам социально-экономического развития городов и местечек Галицкой земли во второй половине XVI в. – первой половине XVII в..

Доказано, что образование Речи Посполитой привело к усилению национально-религиозных и социально-экономических притеснений городского населения Галицкой земли. В диссертации показано преобладающее влияние аграрно-оборонительного фактора на все сферы городской жизни. Установлено, что большинство Галицких городов были за правовым статусом частновладельческими (72,2 %). Подчеркивается решающее влияние Магдебургского права на приведение в порядок структуры городского самоуправления магистратских городов. Раскрыта суть рутенизации и юридиказации и их роль в трансформации классического образца Немецкого муниципального права. Доказана действенность элементов правовых отношений в системе городского самоуправления королевских городов. В диссертации показана эволюция ремесленного производства в связи с техническим прогрессом, ведущую роль промыслов в зарождении рыночных отношений. Предлагается создание общественной комиссии (квадрагинтавират) для обеспечения активного участия горожан в городском управлении.

Ключевые слова: правовой статус, административный строй, аграрно-оборонительный фактор, Магдебургское право, рутенизация, юридиказация, правовые отношения, ремесленное производство, промыслы, рыночные отношения.

ANNOTATION.

Guryk Myroslava Ivanivna.

Socio-Economic Development of the Cities and Towns of Halycian Lands in the second half of XVI century - the first half of XVII century.

(Manuscript).

Dissertation for achieving of the title of the Scientific Certification by the Candidate of History specializing in History of Ukraine.

Ternopil, State V.Hnatiuk Pedagogical Universiti.

Ternopil, 2001.

The Dissertation is devoted the questions of political and lawful status and socio-economic development of the cities and towns of Halycian Lands in the second half of XVI century - the first half of XVII century.

I'm going to discern such problems as:

1. Socio-historical conditions of existing of the cities;
2. Their administrative and lawful state;
3. The peculiarities of the development of city trade and business;
4. The role of Halician cities in foreign and internal trade of the Rich Pospolita

It was assured, that the formation of the Rich Pospolita put to strengthening of national and religious and socio-economic oppression of the urban population of the Halician Land. In the dissertation the prevailed influence of the agrarian and defensive facts upon some factors is shown , particularly, urbanized processes in cities; the specific character of professional and structures of the urban population; the character of spreading of trade specialties and state of the market. It was setup that the great majority of the Halician cities were private (72,2%) after the lawful status and the tendency of their number on the background of shortening the Royal ownership is shown.

I analyzed the measure of rights, privileges and duties of the urban population according to their legal position .

The peculiarities of the administrative system of Halician cities in connection with their lawful status are regarded.

The main influence of the Mahdeburg Law on the folding up of the structure of the City self-government of the Council of cities is under lined.

I show the essence of the rutenization and juridization and their role in transformation of the classical example of German Municipal Law.

It is proved the capability of the elements of the lawful attitude in the system of the City self-government of the Royal cities.

In the dissertation I showed the evolution of the handicraft industry in connection with technical progress, economic essence of business and their leading role in conception of marketing.

I analyzed the capacity of the inner and external barter, schedule of goods, the place of Halician cities in transit trade of Rich Pospolita.

It was offered to make up public committee to provide with active participation of the urban citizens in the City Caencil, that is the necessary condition of the formation of democratic municipal system.

Political and lawful status of Halician Land like the Polish province was outlined in the XVI-th century and the national and religious and socio-economic oppression of the local population strengthened.

The further strengthening of farm economy and coming into being of the rent system in the second half of the XVI-th – the first half of the XVII-th century caused the considerable raising of taxes and obligation for urban population like a result of marketability of the magnate-szlachta economy.

The cities of the Halician Lands suited the agrarian and defensive character, which showed itself in the ways of their appearance, the structure of building great raising of their number in researched period. The specific category of cities is explained the professional and social store of their population, the character of spreading of the handicraft professionals and the time of their limited corporation, and also the state of affairs of the internal trade.

The rarity of the structure of Halician cities (Ukrainians were in majority) didn't lead to the complete discharge the latest from the leading posts in the City-Governments and Trade Sections in benefit of Catholics, that existed in other lands of Russky provinces.

The majority of and cities of the Halician Land had the private status (72,2%), that can be explained of the decentralization of the Royal power in Rich Pospolita and of strengthening of the positions of magnates and szlyahtha.

The Mahdeburg Law, a part of cities was leaded, by, was influenced by the rutenization and juridization. Thanks to rutenization, the German Law acquired the national peculiarities, included the elements of Russky Law and integrated with the local self-governed traditions. Juridization leded to dissipation of the urban population like integral unity, strengthened of magnate-szlyahtha willfulness and weakening of Poland.

The presence of democratic principles of Mahdeburg Law in council towns, - appointment by election of posts, possibility of appealing to the higher judicial courts, that was connected with the intention of the council control proves the existence of the elements of the legal relations between social groups of the urban population and the political system of the Polish State.

Forming of the law about self- government must be based on the democratic standards of the Mahdeburg Law, the basis of which is the appointment by election of post personalities and their periodical accounts before the urban citizens. The activity of the Control organ (kvadrahintavirat), which will be formed on a voluntary basis and will be at the same time the link between the City Council and the citizens through mass media, can promote the improvement of the modern City Council work.

As a result of the technical progress in limited handicraft of Halician cities the differentiation took place. It caused the increasing of number of handicraft professions and as a result it lead to the increasing of the quantity of goods.

The key words: lawful status; administrative system; agrarian and defensive facts; Mahdeburg law; rutenization, lawful attitude, handicraft industry, business, marketing, juridization.